

CHURCH STUDIES

Annual Journal of the Centre of Church Studies

Year III

Number 3

The Centre of Church Studies
Niš, 2006.

Годишњак Центра за црквене студије

Година III

Број 3

Центар за црквене студије
Ниш, 2006.

Αθανάσιος Αθανασιάδης
Θεσσαλονίκη - Ελλάδα

Η ΒΑΤΙΚΑΝΕΙΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΣΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟ Η ΑΓΙΑ ΎΔΡΑ ΣΤΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΤΩΝ ΣΕΡΒΟΚΡΟΑΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1990

Περίληψη: Η τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα υπήρξε σημαντική στην ιστορία των βαλκανικών χωρών, ιδιαίτερα δε της πρώην Γιουγκοσλαβίας, καθώς σηματοδοτήθηκε η μετάβαση από τα προηγούμενα καθεστώτα στα φιλελεύθερα και δημοκρατικότερα. Η έντονη διπλωματική κινητικότητα που αναπτύχθηκε αναμφίβολα απασχόλησε το Βατικανό. Η διπλωματική του αντιπροσωπεία αναμίχθηκε ενεργά στη διαμόρφωση των πολιτικών εξελίξεων και με περίτεχνους σχεδιασμούς κατάφερε να διεθνοποιήσει το «κροατο-σλοβενικό πρόβλημα». Διεκδίκησε τα προσδοκώμενα πολιτικά οφέλη και υπερασπίστηκε με σθένος τα αιτήματα των χωρών που επρόκειτο να ενταχθούν στη δική του σφαίρα επιρροής. Κάνοντας χρήση του κύρους του Ποντίφικα επηρέασε τα κέντρα των αποφάσεων, σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, διαμορφώνοντας το πολιτικό τοπίο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η βατικανική επιστολογραφία αποδεικνύει πως η στάση των οργάνων του Βατικανού επηρέασε τη στάση της Ιεράς Συνόδου της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας της Κροατίας και αποτέλεσε ένα κοινό και αναμφίβολα αποτελεσματικό μέτωπο στη δικαίωση των εθνικών τους αξιώσεων.

Λέξεις κλειδιά: Βατικανό, Αγία Ύδρα, π. Γιουγκοσλαβία, Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία της Κροατίας, Βατικάνεια Διπλωματία, Ιωάννης Παύλος ο Β', κροατικός εθνικισμός, διαθρησκειακές συναντήσεις, εμφύλια διαμάχη, Κροατία, Σλοβενία.

Εκφράστηκε η άποψη πως η διπλωματική και εν γένει πολιτική εμπλοκή του Βατικανού στην εμφύλια αναμέτρηση της Γιουγκοσλαβίας (1990-1995) αποσκοπούσε στη διάλυσή της: αποτελούσε δε την πρώτη φάση ενός σχεδίου που στόχο είχε την επικράτηση δύο πανίσχυρων πολιτικών κέντρων, παγκοσμίου εμβέλειας: ενός θρησκευτικού (Βατικανό) και ενός πολιτικού (Η.Π.Α.). Τα κέντρα αυτά θα συνέβαλαν στη διαμόρφωση των νέων συνόρων, πολιτικών και θρησκευτικών, στη Βαλκανική και ειδικότερα στην τότε ταραχώδη Γιουγκοσλαβία¹. Διαμορφωνόταν ένα είδος «βαλκανικής παγκοσμιοποίησης» επί των θυρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με αφορμή τα όσα εξελίσσονταν στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Η συνεργασία και η ταυτοσημία – σε πολιτικό επίπεδο – των απόψεων του Βατικανού με την ηγεσία της Δύσης και πιο συγκεκριμένα με τις κυβερνήσεις των χωρών της κεντρικής Ευρώπης αποτέλεσαν πραγματικά ένα κοινό μέτωπο δράσης ενάντια σ' ό,τι υπονόμει τα συμφέροντά τους στη Βαλκανική. Τούτο φάνηκε ξεκάθαρα αργότερα, με τους επάλληλους νατοϊκούς βομβαρδισμούς εναντίον της Σερβίας αλλά και με την προσπάθεια

¹ Η άποψη αυτή έχει καταγραφεί στον ημερήσιο και έντυπο τύπο, στην Ευρώπη και αλλού. Παραθέτουμε ωστόσο την εμπειριστατωμένη μελέτη της Σερβίδας επιστήμονος Šmilja Avramov. Βλ. S. Avramov, *Opis dei. Novi krstaški pohod Vatikana*, εκδ. Idij-Veternik, Novi Sad 2000, σελ. 166.

πολιτικής εξόντωσης του τότε προέδρου Slobodan Milošević.

1. Βατικάνεια διπλωματία και «γιουγκοσλαβικό» πρόβλημα.

Η εξωτερική πολιτική του Βατικανού, που βασίζεται σε διεθνείς κανόνες διπλωματίας², δραστηριοποιήθηκε από πολύ νωρίς στην υπόθεση της Γιουγκοσλαβίας με σκοπό να διαμορφώσει τις πολιτικές προϋποθέσεις της καλύτερης δυνατής εξέλιξης των δικών της γεωστρατηγικών συμφερόντων. Έτσι, από το 1991 έως το 1994 έλαβαν χώρα στα πολυδαίδαλα κτίρια της βατικάνειας γραφειοκρατίας και διοίκησης (κουρία-κουρία), είκοσι οχτώ διαφορετικές συνεδριάσεις της «Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων του Βατικανού», με σκοπό τον πολιτικό συντονισμό σε διακρατικό και διαθρησκευτικό επίπεδο³.

Κεντρική προσωπικότητα και εμπνευστής των πολιτικών δραστηριοτήτων της ασκούμενης διπλωματίας του Βατικανού υπήρξε ο Γενικός Γραμματέας του, καρδινάλιος Angelo Sodano. Στο διάστημα της προεδρίας του Ολλανδού υπουργού Hans van Den Broek στην Επιτροπή των Υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴, εστάλη εκ μέρους του καρδινάλιου και της Γενικής Γραμματείας του Βατικανού μια πρώτη επιστολή, σχετικά με την κρίση στη Γιουγκοσλαβία. Ακολούθησαν επιστολές με παρόμοιο περιεχόμενο και προς τον Γενικό Γραμματέα του Ο.Η.Ε. κ. Boutros Boutros Ghali όπως και προς τη Στρατιωτική Διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών αρμόδια για τις εμπόλεμες περιοχές της Βοσνίας και Κροατίας. Οι επιστολές αυτές περιέγραφαν και ανέλυαν στο σύνολό τους τις πάγιες θέσεις του Βατικανού στη «γιουγκοσλαβική κρίση». Πιο συγκεκριμένα, στα κείμενα αυτά ο ρωμαιοκαθολικός ιεράρχης εξέφραζε την επιθυμία της Αυτού Αγιότητας για εκτόνωση της κρίσης, αναφέροντας τα δεινά που υφίσταντο

2 Ο π. Υπουργός των Εξωτερικών Γ. Κρανιδιώτης, σε άρθρο του έγραφε: «Η εξωτερική πολιτική ασκείται επίσης μέσα από τον Πολιτισμό, τη Γνώση, την Τεχνολογία ακόμα και τη Θρησκεία». Βλ. Γ. Κρανιδιώτης, *Εργαλεία εξωτερικής πολιτικής*, *Balkan Review*, τ. 15(1999), σελ. 4. Το Βατικανό με τις αριθμόδες πολιτικές και θρησκευτικές επιτροπές του διαθέτει τους πλέον επιτυχημένους διπλωμάτες, στελέχη με δεξιότητες, επιστήμονες και ειδικούς με μεγάλη εμπειρία και προσόντα.

3 Τακτική συνεδρίαση της «Επιτροπής των Υψηλών Καθηκόντων» του Υπουργείου των Εξωτερικών Υποθέσεων του Βατικανού, της «Εκτακτης Επιτροπής Υψηλών Υποθέσεων» με αντιπροσώπους διαφόρων πολιτικών οργανισμών και κυβερνήσεων που σχετίζονται με τη Γιουγκοσλαβική κρίση, συναντήσεις των τακτικών μελών του Υπουργικού Συμβουλίου με εκπροσώπους της «Επιτροπής Εθνικών Μειονοτήτων», συναντήσεις με Προέδρους και Πρωθυπουργούς των εμπλεκόμενων χωρών, με τα μέλη της «Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων», συναντήσεις ειδικού κλιμακίου με τον Υπουργό Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως και με την «Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» του Ο.Η.Ε. και με πολλούς άλλους φορείς κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανισμών. Βλ. V. Blažević, *Služenje miru. Papa Ivan Pavao II istinski prijatelj Bosne i Hercegovine. Javni istupi Svetoga Oca i dužnosnika Sveće Stolice za ustapanu mira i oživanje Bosne i Hercegovine*, εκδ. Svetlo Rijeci, Sarajevo BiH 1997, σσ. 15-16, όπου και αναλυτικές αναφορές για την πορεία των διεργασιών των αρμοδίων αυτών οργάνων. Είναι πάντως αλήθεια, πως το Σερβικό πατριαρχείο γνώριζε για τη δράση αυτή του κρατικού μηχανισμού του Βατικανού και τις κατά καιρούς δόλιες μεθοδεύσεις του: τακτικές, που στηλιτεύονταν από τον ίδιο τον πατριάρχη όπως προκύπτει από μελέτη μας στο αρχαιακό υλικό της Ιεράς Συνόδου της Σερβικής Εκκλησίας. Βλ. *Arhiv Svetog Arhijepiskop Sinoda 1990-1995*, (*Αρχείο της Ιεράς Συνόδου της Σερβικής Εκκλησίας*, Α.Ι.Σ.), 6/17-1-92, σελ. 1. Πρβλ. Αθ. Αθανασιάδη, *Οι θρησκευτικοί διάσπαση των εθνικών αντιπαράθεσεων στο χώρο των Βαλκανίων. Η περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας 1990-1995*, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 91-101 και γενικότερα.

4 L' Osservatore Romano. Giornale quotidiano politico-religioso. Citta del Vaticano (1991-1995), 28 Αυγούστου 1991, σελ. 1.

πληθυσμοί αθώοι από ενόπλιους που λυμαινονται περιοχές αμάχων⁵. Ζητούσε δε τη διαμεσολάβηση των διεθνών πολιτικών και στρατιωτικών οργανισμών, ώστε να μετριασθεί η τραγωδία που βίωνε ο άμαχος πληθυσμός της Κροατίας⁶. Ωστόσο, εμμέσως πλην σαφώς, καταδείκνυε τη σερβική πολιτική ηγεσία ως υπεύθυνη της διαφαινόμενης τραγωδίας.

Εκείνο που έκρινε την ικανότητα και τον ευστοχο σχεδιασμό της διπλωματικής του αντιπροσωπείας ήταν το ότι αποδείχθηκε το Βατικανό προετοιμασμένο για τις επερχόμενες εξελίξεις. Όπως προκύπτει από τη μελέτη των σχετικών εγγράφων – ντοκουμέντων της περιόδου αυτής – προέβλεπε τη διορατικότητά του αυτή στα διεθνή φόρα. Στη Γενεύη, στις 19 Ιουλίου του 1991, στη «Συνδιάσκεψη για τη Συνεργασία και Ακεραιότητα για την Ευρώπη»⁷, στην οποία συζητήθηκαν θέματα εθνικών μειονοτήτων, ο εκπρόσωπος του Βατικανού, αρχιεπίσκοπος Justo Mullor Garcia, αποστολικός νούντσιος, επανέλαβε τις πάγιες θέσεις της Ρώμης γύρω από το «γιουγκοσλαβικό», λέγοντας : «...η Αγία Έδρα πιστεύει πως θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι αρχές της Συνθήκης του Ελσίνκι, δεδομένου ότι δεν θα πρέπει να απαξιώνονται οι έννομες διαθέσεις του (κροατικού) λαού, ώστε να αποθαρρυνθούν όλοι εκείνοι που προσπαθούν να αποσιωπήσουν τα δίκαια αιτήματά τους, συγχρόνως δε, να ενθαρρυνθούν οι πρωτοβουλίες εκείνες που θα στοχεύουν στην αναζήτηση βιώσιμης και ειρηνικής λύσης του προβλήματος»⁸.

Λίγους μήνες αργότερα, κατά τη συνάντηση των υπουργών εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις 16 Δεκεμβρίου 1991, στις Βρυξέλλες και με τη σχετική έκδοση της «Διακήρυξης για τη Γιουγκοσλαβία» άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου και ουσιαστικά δόθηκε η δυνατότητα και σε άλλες χώρες να αναγνωρίσουν τις πρώτες αποσχισθείσες «Δημοκρατίες». Εν όψει των εξελίξεων αυτών από την Αγία Έδρα δόθηκε στη δημοσιότητα ένα κείμενο (εν είδει Δελτίου Τύπου) στο οποίο υπερασπιζόταν με εξαιρετικό σθένος το αίτημα της ανεξαρτησίας των χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό: «...θεωρείται δεδομένη η αρχή αυτοδιάθεσης όλων των λαών – και αυτών ακόμα που επιθυμούν να δημιουργήσουν το δικό τους αυτοτελές κράτος – μολοντί νωρίτερα ζούσαν στο πλαίσιο των πολιτικών ορίων μιας Συνομοσπονδίας. Το Συνομοσπονδιακό Δίκαιο προβλέπει, κατά τη βατικάνεια πολιτική ανάλυση, «τη δυνατότητα αποχώρησης από τη Συνομοσπονδία, ως κεκτημένο δικαίωμα κάθε λαού και, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα διαφορετικής εξέλιξης της πολιτικής του οντότητας»⁹. Πιο συγκεκριμένα, με βάση το Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας (1974), «προβλέπεται ο όρος της αποχώρησης μελών της Συνομοσπονδίας, χρήση του οποίου έκαναν η Κροατία και η Σλοβενία και δημιούργησαν τα δικά τους ανεξάρτητα κράτη. Οι πρώτοι σχεδιασμοί, μάλιστα, προέβλεπαν το status quo του συνομοσπονδιακού χαρακτήρα, στο πλαίσιο του

5 Καταλογίζοντας ευθύνες, δίχως να έχει άδικο, στους Σέρβους πολεμιστές. Ωστόσο, δεν προέβη στις ίδιες κινήσεις όταν οι όροι στα πεδία των μαχών αντεστράφησαν και το ρόλο του θύτη ανέλαβαν οι Κροάτες αυτονομιστές.

6 Περισσότερες πληροφορίες στο V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 16.

7 Η διπλωματία του Βατικανού, αλλά και το κροατικό επισκοπάτο, απευθύνονταν συχνά σε οργανισμούς ανθρωπιστικού χαρακτήρα αλλά και σε πολιτικούς σχηματισμούς παγκοσμίου βεληγκεούς, κυρίως όμως σε θεσμικά όργανα που δρούσαν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης 8 L' Osservatore Romano, 5 Ιουλίου 1991, σελ. 1. Παρόμοιες αντιπροσωπείες συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις των οργάνων του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. υπό την εποπτεία του mons. Alain Lebeaurin στις 3 Σεπτεμβρίου 1991. Στις συναντήσεις αυτές οι Ρωμαιοκαθολικοί υποστήριξαν την άποψη πως οι κινήσεις της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης του Βελιγραδίου συνιστούν παραβίαση βασικών αρχών του γράμματος και του πνεύματος της συνθήκης του Ελσίνκι: L' Osservatore Romano, 13 Σεπτεμβρίου 1991, σελ. 2.

9 L' Osservatore Romano, 21 Δεκεμβρίου 1991 σελ. 1.

οποίου θα διατηρούσε η κάθε μια την αυτοτέλειά της. Η πιθανή νέα μεταβατική αυτή φάση θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από φιλειρηνικές διαπραγματεύσεις. Ωστόσο, τις εξελίξεις περιέπλεξαν οι ένοπλες επιθέσεις των Ομοσπονδιακών δυνάμεων της Γιουγκοσλαβίας σε βάρος της Σλοβενίας¹⁰. Η παραπάνω θέση είχε αποκρυσταλλωθεί και παγιωθεί στον καθολικό τύπο της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας¹¹ ο οποίος έδιδε περαιτέρω πολιτικές διαστάσεις. Στην καθολική έκδοση, «Veritas», ο πάπας τόνιζε πως «η Κροατία απελευθερώθηκε από διπλή αιχμαλωσία: από το σερβισμό και τον κομμουνισμό»¹². Οι παραπάνω χαρακτηριστικές θέσεις (εντελώς συμπτωματικά) συνοψίζουν την κροατική επιχειρηματολογία κατά την αποχώρηση των Κροατών πολιτικών από το Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο την άνοιξη του 1990/13. Τα ίδια επιχειρήματα ενστερνίστηκε και η βατικανική διπλωματία, λίγους μήνες αργότερα. Τούτο δηλώνει την πολιτική αλληλεξάρτηση και τον κοινό γεωπολιτικό σχεδιασμό των δύο χωρών.

Εν τούτοις, σε πολιτικό επίπεδο το Βατικανό αναγνώρισε το κράτος της Κροατίας στις 13 Ιανουαρίου 1992, δια της νότας που εστάλη από το Υπουργείο των Εξωτερικών του Βατικανού στην κυβέρνηση του προέδρου της Κροατίας, Franjo Tuđman, αναγνωρίζοντας την ανεξαρτησία και την εθνική κυριαρχία του κράτους αυτού, de jure και de facto¹⁴. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η σημασία της πολιτικής αυτής πράξης σηματοδότησε μια νέα εποχή για την πολιτική ζωή της χώρας. Συγχρόνως, έδωσε θάρρος και νέα ώθηση στις αποσχιστικές τάσεις και των υπολοίπων βαλκανικών λαών της πρώην Γιουγκοσλαβίας, που διεκδίκησαν με αξιώσεις, βάσει της αρχής του πρωθύτερου, τις δικές τους ανεξαρτησίες¹⁵.

Από τη Γενική Γραμματεία του Βατικανού στο πλαίσιο της άσκησης της εξωτερικής του πολιτικής, απεστάλη στο προεδρείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις 15 Απριλίου 1992 (κατά το διάστημα εκείνο προήδρευε η Πορτογαλία), ένα «Μνημονίου-Memorandum» το οποίο είχε ως στόχο να ενισχύσει διεθνώς το μέτωπο των χωρών που θα υποστήριζαν την προεπιλημμένη απόφασή του για αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας των χωρών της Κροατίας, της Σλοβενίας, της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Μεταξύ των μέτρων ενίσχυσης ήταν ο ορισμός εκ μέρους του Βατικανού ως αποστολικού νούντσιου στην Κροατία του τιτουλάριου αρχιεπίσκοπου Villamagneški, Giulija Einaudiija, ο οποίος και παρέδωσε τα διαπιστευτήριά του στον Κροάτη πρόεδρο στις 11 Μαΐου 1992¹⁶.

10 «...Στη Σλοβενία διήρκεσε μόνο τρεις μέρες ο πόλεμος. Όσοι συμμετείχαν στις στρατιωτικές εχθροπραξίες φέρουν μεγάλη ευθύνη, καθώς στάθηκαν εμπόδιο στην αναγκαία αναζήτηση ειρηνικής επίλυσης της κρίσης. (ενν. ο Ομοσπονδιακός Στρατός)...». *Glas Koncila*, Zagreb, (δελτίο της Ρωμαιοκαθολικής Αρχιεπισκοπής του Ζάγκρεμπ), 18 Σεπτεμβρίου 1994, σσ. 14-15.

11 Αρκεί να ανατρεχθεί κανείς στο ρωμαιοκαθολικό τύπο του *L' Osservatore Romano*. Giornale quotidiano politico-religioso. Citta del Vaticano (1991-1995) επίσης πρβλ. τα ετήσια τεύχη του επισήμου οργάνου της αρχιεπισκοπής Ζάγκρεμπ *Glas Koncila* και *Katolički tjednik*, Zagreb 1991-1995.

12 Βλ. Josip Beljan, Priznata vjernost, *Veritas*, 9-10(1992), σσ. 24-25.

13 Πρβλ. τα σχόλια του Α. Χατζηπροδρομίδα, *Η έκρηξη του εθνικισμού. Ο Βαλκανικός και ο ευρύτερος περίγυρος*, εκδ. Παρασκήνιο, Αθήνα 1991, σσ. 118-124

14 Ο πρώτος Κροάτης διπλωμάτης που επέδωσε τα διαπιστευτήριά του στο Βατικανό ήταν ο Ivo Livičanić, μόλις στις 3 Ιουλίου 1992 και έγινε δεκτός ως εκπρόσωπος αυτού έννομου Κροατικού κράτους». *L' Osservatore Romano*, 4 Ιουλίου 1992, σελ. 92.

15 Βλ. F. Šanjek, *Kršćanstvo na Hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (7.-20.st)*, εκδ. Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996², σελ. 509. Δήλωνε ο πάπας Ιωάννης Παύλος: «η αναγνώριση της Κροατίας από την πλευρά μας λειτουργήσε μόνο ως μέσο για να δοθεί ένα τέλος στον πόλεμο, αφορμή για μια οικονομική προσερχή και διάλογο των λαών»¹⁵. Οι εξελίξεις δεν δικαίωσαν την παραπάνω θέση, αντίθετα, έδειξαν, σε πολιτικό επίπεδο, ότι η αναγνώριση αναζωπύρωσε και επεξέτεινε την διένεξη.

16 *L' Osservatore Romano*, 13-14 Ιανουαρίου 1992, σελ. 1.

Παράλληλα, με την αποστολή του αντιστοίχου «Memorandum» και προς την κυβέρνηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, ορίστηκε από το Βατικανό ως αποστολικός νούντσιος ο τιτουλάριος αρχιεπίσκοπος της Albe Marittime, Francesca Monterisija, ο οποίος παρέδωσε τα διαπιστευτήριά του στις 2 Ιουλίου 1993 με μια συστατική επιστολή του ίδιου του πάπα Ιωάννη Παύλου του Β'¹⁷.

Το μνημόνιο ανέλυε τις θέσεις της Αγίας Έδρας ως εξής:

1. Η Αγία Έδρα με ικανοποίηση δέχτηκε την απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο αίτημα των σχετικών χωρών για ανεξαρτησία..

2. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε αρχικά κάποιους όρους στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, σύμφωνα με τους οποίους θα γινόταν αποδεκτή η εθνική της κυριαρχία. Οι όροι αυτοί σήμερα έχουν πληρωθεί και, για το λόγο αυτό, είναι δυνατή η κρατική υπόσταση των χωρών αυτών,

3. Ένας από τους λόγους που μας οδηγεί στην πολιτική αυτή κίνηση είναι και οι διαρκώς αυξανόμενες παραβιάσεις (εκ μέρους των Σέρβων) των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή, γεγονός που μας ανησυχεί ιδιαίτερα,

4. Η συνεχιζόμενη εμπόλεμη κατάσταση εναντίον αμάχων πληθυσμών δημιουργεί μεταναστεύσεις των γηγενών προς τις γειτονικές χώρες με απρόσμενες και δυσμενείς επιπτώσεις,

5. Στόχος μας είναι να δοθεί πολιτική λύση στο «γιουγκοσλαβικό», η οποία να μη μεταβάλλει τα παλαιά όρια της Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Κροατίας, σύμφωνα και με την απόφαση της 10ης Μαρτίου 1992 των Υπουργών Εξωτερικών των Η.Π.Α. και της Ε.Ε. Να προβλέπεται δε σχετική μέριμνα για τη περιφρούρηση των εθνικών δικαιωμάτων στις μειονότητες που θα προκύψουν στο εσωτερικό των χωρών αυτών,

6. Συνεπώς στον πνευματικό της ρόλο η Αγία Έδρα, για την ειρήνη των λαών, για τη διασφάλιση των εθνικών μειονοτικών δικαιωμάτων αλλά και της αμοιβαιότητας των λαών, συμβάλλει προς αυτήν την κατεύθυνση και καλεί τους διεθνείς οργανισμούς: α) να συστρατευθούν στην εκτόνωση της κρίσης, β) να σταματήσουν τον πόλεμο, γ) να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις και δ) να εναρμονισθούν με τις ειλημμένες αποφάσεις των Διεθνών Οργανισμών Δικαίου¹⁸.

Για τη στάση αυτή, την ομολογουμένης υπό μίαν έννοια εσπευσμένη, ο πατριάρχης Παύλος σημείωνε «τη με πάθος προσπάθεια του Βατικανού και των οργανισμών του, πολιτικών και διπλωματικών, ώστε να αναγνωρισθεί «εγκαίρως» η χώρα όχι μόνο από το ίδιο το Βατικανό αλλά και από άλλες χώρες που επηρεάζονταν από αυτό»¹⁹.

Μεθοδεύσεις με θρησκευτικο-πολιτικό περιεχόμενο υπήρξαν και από την πλευρά του κροατικού επισκοπάτου που συνεργάστηκε στενά με τη βατικανική κουρία. Από τους πρώτους μήνες του πολέμου, μετά από πρόσκληση του πάπα, συνεκλήθη στη Ρώμη η Επισκοπική Σύνοδος της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας (28 Νοεμβρίου έως 14 Δεκεμβρίου 1991)²⁰, αρμόδια για ευρωπαϊκά θέματα, στην οποία συμμετείχαν εκ μέρους της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας της Κροατίας ο προκαθήμενός της, καρδινάλιος F. Kuharić,

17 Βλ. V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 17.

18 V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σσ. 320-321. Άλλωστε δεν πέρασε απαρατήρητο το ότι πρώτο το Βατικανό σε διακρατικό επίπεδο αναγνώρισε την Κροατία και τη Σλοβενία ως ανεξάρτητες οντότητες. Κίνηση που προκάλεσε αίσθηση και σε δυτικούς διπλωμάτες και στο Δυτικό τύπο. *Vjesnik*, 8 Ιουλίου 1993. Πρόκειται για αναδημοσίευση της συνέντευξης του επισκόπου Tauran στην εφημερίδα «*La Croix*» άρθρο το οποίο αναδημοσιεύτηκε στο *Vjesnik*.

19 *Arhiv Svetog Arhijerejskog Sinoda (A.I.S.)*, 6/17-01-92, σελ. 1.

20 Μια δεύτερη συνάντηση των ρωμαιοκαθολικών επισκόπων της Ευρώπης έγινε την 1^η Ιανουαρίου 1993 με παρόμοιο περιεχόμενο.

συνοδευόμενος από υψηλόβαθμους ιερωμένους²¹. Συζητήθηκε το «κροατικό» διεξοδικά και ελήφθησαν αποφάσεις οι οποίες κοινοποιήθηκαν, με σχετική επιστολή, προς όλες τις αδελφές εκκλησίες και τους πολιτικούς ηγέτες της Ευρώπης. Δια των επιστολών αυτών επιχειρούνταν μία ιστορική αναδρομή στο ρόλο της εκκλησίας κατά την περίοδο του κομμουνισμού, περιγράφονταν τα δεινά που πέρασε από τις πολιτικές ηγεσίες του και τέλος παρουσιαζόταν ο κεντρικός άξονας των θέσεων που θα υποστηριζόταν στο μέλλον από την επίσημη Ρωμαιοκαθολική εκκλησία²². Απώτερος στόχος ήταν να προλάβουν τις εξελίξεις και να διαμορφώσουν ένα θετικό κλίμα στις επικείμενες αναφαινόμενες γεωπολιτικές ανακατατάξεις.

Η συνάντηση ωστόσο εκείνη που αποτέλεσε σταθμό στη χάραξη της πολιτικής του Βατικανού στο «γιουγκοσλαβικό» πρόβλημα, έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 1992 στο Castel Gandalf, ανάμεσα στον πάπα Ιωάννη Παύλο, στον τότε γενικό γραμματέα της Αγίας Έδρας καρδινάλιο Angelo Sodano και στον Υπεύθυνο Δημοσίων Σχέσεων αρχιεπίσκοπο Jean-Louis Tauran. Στη συνάντηση αυτή, μεταξύ άλλων, συζητήθηκαν θέματα που αφορούσαν στη στρατηγική που θα ακολουθούσαν γύρω από τις νέες εξελίξεις στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στις πρωτοβουλίες που μεθόδευε η διεθνής κοινότητα και κυρίως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και τέλος στην ανθρωπιστική βοήθεια που θα απέστειλε η Αγία Έδρα στις πληγείσες περιοχές για την ανακούφιση των αναξιοπαθούντων. Επί τη ευκαιρία της συνάντησής τους ο καρδινάλιος εξέφρασε την ανησυχία του για την ύπαρξη στρατοπέδων συγκέντρωσης (αποκλειστικά σερβικών), «τα οποία», όπως τόνιζε, «μας θυμίζουν άλλες εποχές. Αγνοούνται ιερείς μας και μοναχές από μοναστήρια των περιοχών που πιθανόν να βρίσκονται σε αυτά τα στρατόπεδα συγκέντρωσης»²³.

Οι βασικές θέσεις που υποστηρίχθηκαν εκ μέρους των ρωμαιοκαθολικών ιεραρχών στα επίσημα διοικητικά όργανα και στις διεθνείς μεσολαβητικές προσπάθειες επίλυσης του γιουγκοσλαβικού προβλήματος σμίλευθηκαν από την Βατικανία διπλωματία. Θέσεις, οι οποίες συναρμολογήθηκαν με τις αξιώσεις του Βατικανού στους διεθνείς οργανισμούς για τα δίκαια της Κροατίας. Οι ρωμαιοκαθολικοί επίσκοποι υποστήριζαν πως, μεταξύ των άλλων, «...το κροατικό έθνος και η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία βρίσκονταν υπό τη σερβική δυναστεία καθ' όλη τη διάρκεια των ετών της Δεύτερης Γιουγκοσλαβίας...για πρώτη δε φορά στην εθνική μας ιστορία, βρεθήκαμε υποταγμένοι σε μια πολιτική δυναστεία η οποία ανακήρυξε ως επικρατούσα-κρατική θρησκεία την Ορθόδοξη Εκκλησία...»²⁴. Από τη θέση αυτή του ρωμαιοκαθολικού επισκοπικού ενισχύεται το επιχείρημά μας, ότι η ίδια η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία και το Βατικανό είχαν λόγους να υποκινήσουν και να υποστηρίξουν μια πολιτική προσπάθεια που θα οδηγούσε στην ανεξαρτητοποίηση της χώρας, στην οποία «δεν θα ήταν πια η Ορθόδοξη θρησκεία, επικρατούσα θρησκεία». Αυτό δικαιολογεί τα επεκτατικά σχέδια του Βατικανού

21 Επίσης συμμετείχαν και οι: επίσκοπος Dubrovački Želimir Puljić, ο επίσκοπος Šibenski Srećko Badurina (ακόμα βρισκόταν εν ζωή) και ο επίσκοπος Krčki Josip Božanić (σημερινός αρχιεπίσκοπος Κροατίας).

22 Την επιστολή υπογράφουν, ως πρόεδρος, ο αρχιεπίσκοπος Παρισίων kardinal Jean-Marie Lustiger, ο kardinal Josef Glemp πριμίας Πολωνίας, ο kardinal Eduardo Martinez Somalo, στο *L'attività della Santa Sede nel 1991*. Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano (1992) ASS/1991, σσ. 1042-1043. Πρβλ επίσης τη διδακτορική διατριβή του M. Rivelli, *Le Genocide occulte - Etat independet de Croatie 1941-1945*, L'Age d'Homme, Λωζάννη 1998, (Ο αρχιεπίσκοπος της γενοκτονίας: ελλ. μτφ. Μ. Σαλάτο), εκδ. Προσκήνιο, Αθήνα 2000, σελ. 232.

23 *L' Osservatore Romano*, 8 Αυγούστου 1992, σελ. 1. Ωστόσο δεν υπήρξε καμία συμπάρασταση σε αντίστοιχες καταγγελίες εκ μέρους του Σερβικού Πατριαρχείου σε βάρος της κροατικής εθνοφρουράς.

24 *La documentation Catholique*, No 2030, Paris, 16 Ιουνίου 1991.

και προσθέτει μια ακόμα χώρα – και όχι συνομοσπονδία – στον κατάλογο των κρατών που θα βρισκόταν στη σφαίρα της δικής του επιρροής. Στα γεγονότα μάλιστα του πολέμου μεταξύ 1990-1995 η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία σε μια προσπάθεια να επισημοποιήσει την κρίση σε διεθνές επίπεδο, εκκλησιαστικό αλλά και πολιτικό, απέστειλε το 1991 ανοιχτή επιστολή προς τους απανταχού επισκόπους της στην οποία, μεταξύ άλλων, χαρακτηρίζονταν ως υπεύθυνοι και υπαίτιοι της κρίσης: «ο σερβικός συγκεντρωτισμός και τα παράγωγά του», που σε συνεργασία με την Ορθόδοξη Εκκλησία της Σερβίας, επί σειρά ετών, υπονόμειαν το Κροατικό έθνος και την εκκλησία του. Τόνιζε χαρακτηριστικά: «Τώρα ήρθε η ώρα της ανεξαρτητοποίησης των εθνών αυτών από την τεχνητά δημιουργηθείσα Γιουγκοσλαβία. Ανεξαρτητοποίηση που, δια της βίας, η πρώην Γιουγκοσλαβία αρνήθηκε να αποδεχθεί και αντίταξε το ισχυρό στρατιωτικό-ομοσπονδιακό, σερβοκρατούμενο, κατεστημένο». Σχεδόν σ' όλα τα γραπτά κείμενά της αρνούνταν, εντυπωσιακά κατηγορηματικά, το ιστορικό παρελθόν της Ομοσπονδιακής Κροατίας, σαν να μην υπήρξε ποτέ μέλος αυτής της τόσο ισχυρής – παλαιότερα – χώρας. Επεσήμαναν, ωστόσο, τη διαφορετική κουλτούρα των βορείων καθολικών ομοσπονδιών, ως προϊόν της δυτικής παράδοσης, σε αντίθεση με τις νότιες ομοσπονδίες της ελληνο-ανατολικής εκκλησιαστικής παράδοσης που πάντα ήταν αντίθετη σε ό,τι κροατικό ή σλοβενικό υπήρχε σ' αυτήν τη χώρα. Το μίσος που συσσωρεύτηκε επί σειρά ετών στις αποσχισθείσες χώρες, κατά τους συντάκτες της επιστολής, έχει σαν αιτία την εχθρική στάση των «Σερβοκομμουνιστών»²⁵.

Παρόμοια σε μία αποφασιστική στιγμή του κροατικού δημόσιου βίου στο δημοψήφισμα της 19^{ης} Μαΐου 1991 η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία της Κροατίας ανέπτυξε άμεση πολιτική πρωτοβουλία, στο ερώτημα εάν θα συνεχίσει η χώρα τη γιουγκοσλαβική (συνομοσπονδιακή) ή αυτόνομη-ανεξάρτητη κροατική της πορεία. Το εβδομαδιαίο καθολικό περιοδικό «Glas Koncila»²⁶ προδιάρραφε τη στάση της εκκλησίας σε ένα καθαρά πολιτικό θέμα που αφορούσε στο δημοψήφισμα για τη μορφή και πορεία του πολιτεύματος της χώρας: «Είναι αμαρτία να επαναλαμβάνουμε ανεπιτυχή πειράματα του παρελθόντος με αντίτιμο τόσες πολλές απώλειες...στο δημοψήφισμα η θρησκευτική συνείδηση, αναμφίβολα θα οδηγήσει το λαό να ψηφίσει ΝΑΙ στο γαλάζιο ψηφοδέλτιο και ΟΧΙ στο κόκκινο»²⁷.

Ο ιστορικός αναλυτής Paul Mojzes εύστοχα παρατηρεί: «Οι Ρωμαιοκαθολικοί επίσκοποι ανέλαβαν πρωτοβουλίες που υποκίνησαν μια διαδικασία εξέγερσης των πιστών τους στις εμφύλιες ταραχές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Το αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής κίνησης ήταν καταστροφικό και η ηγεσία του φέρει βαρύτερες ευθύνες για την τραγωδία που προέκυψε. Δεν απαιτούνταν ιδιαίτερη σοφία για να καταλάβει κανείς πως η ανάληψη μιας τέτοιας πρωτοβουλίας θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε πόλεμο»²⁸.

Δια των οργάνων του το Βατικανό ενίσχυε το έργο και τις θέσεις και το ηθικό των ρωμαιοκαθολικών ιερωμένων στην Κροατία, δημιουργώντας ένα αραγές μέτωπο στη σκέψη και συνείδηση του εκκλησιαστικού πληρώματος. Στο ιερατείο αλλά και στο ποιμνίο της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης ο καρδινάλιος Josef Tomko απέστειλε εκ μέρους της

25 Βλ. M. Bulajić, *Misija Vatikana u Nezavisnoj Drzavi Hrvatskoj*, εκδ. Politika, Beograd 1992, σσ. 162-163, βλ. όμως και Αθ. Αθανασιάδη, *Η θρησκευτική διάσταση των εθνικών αντιπαράθεσεων στο χώρο των Βαλκανίων*, όπ. π., σσ. 176-182.

26 Πρόκειται για το επίσημο Δελτίο Τύπου της Ιεράς Συνόδου της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας της Κροατίας.

27 Βλ. Του ίδιου, *Misija Vatikana u Nezavisnoj Drzavi Hrvatskoj*, όπ. π., σελ. 164.

28 Paul Mojzes, *The Roman Catholic Church in Croatia and its Contribution to National Sentiment Religion*, στο *State and Society*, No. 3-4/1993, σελ. 39.

«Επιτροπής για τον Ευαγγελισμό του Λαού», επ' ευκαιρία της συμπλήρωσης των 750 ετών του καθεδρικού ναού του Αγίου Πέτρου στο Sarajevo, συγχαρητήρια επιστολή με αποδέκτη τον καρδινάλιο της ομώνυμης πόλης, Vinko Puljić. Έπλεκε το εγκώμιο της υψηλής του ποιμαντορίας κατά τα έτη του πολέμου, επισημαινοντας το σπουδαίο έργο που επιτέλεσε η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία στις πληγείσες περιοχές. Προσκαλούσε δε τον δυτικό χριστιανικό κόσμο να μεσολαβήσει στην προστασία των πληθυσμών που τόσο δεινοπάθησαν²⁹.

Η κοινωνική μέριμνα της Αγίας Έδρας, η αμοιβαιότητα και η αδελφότητα της απέναντι στην εκκλησιαστική διοίκηση της αρχιεπισκοπής του Ζάγκρεμπ³⁰ εκφράστηκαν με πολλούς τρόπους. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας απέστειλε τον εκπρόσωπό της, υπεύθυνο δημοσίων σχέσεων με τις χώρες του εξωτερικού αρχιεπίσκοπο Jean-Louis Tauran, για συνομιλίες με πολιτικούς και εκκλησιαστικούς εκπροσώπους ευρωπαϊκών χωρών προκειμένου να οργανωθεί ένα ευρωπαϊκό δίκτυο ανθρωπιστικής προσφοράς. Κεντρικό θέμα των προτάσεων που συζητήθηκαν ήταν τα ηθικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που είχαν ανακύψει στους εμπερίστατους ρωμαιοκαθολικούς πληθυσμούς στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Λίγους μήνες αργότερα, στις 5 Αυγούστου 1991, επανάκαμψε ο παπικός απεσταλμένος στο Ζάγκρεμπ ο οποίος μετέσχε ως εκπρόσωπος της Αγίας Έδρας στη Σύνοδο των Επισκόπων της Κροατίας, κομίζοντας συγχρόνως μήνυμα που θα το συνοψίζαμε σε τρία βασικά σημεία:

α) μετέφερε την αλληλεγγύη του Αγίου Πατέρα προς το χαιμαζόμενο ρωμαιοκαθολικό ποίμνιο της Κροατίας

β) ενημέρωνε τους Κροάτες ιεράρχες σχετικά με τους χειρισμούς στους οποίους είχε προβεί μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή η Αγία Έδρα και

γ) κατέγραφε τις απόψεις και τα αιτήματα των ιδίων των ιεραρχών και του ποιμνίου τους³¹ για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν.

Στενός συνεργάτης του Βατικανού στην πρόωθηση των πολιτικών του σχεδιασμών υπήρξε η κυβέρνηση της Γερμανίας³². Το Βατικανό και οι αρμόδιες πολιτικές επιτροπές συντονίσθηκαν με το Υπουργείο των Εξωτερικών της Γερμανίας, παρέχοντας κάλυψη στα όργανα που χειρίζονταν την υπόθεση των υπό ανεξαρτητοποίηση χωρών προωθώντας, σχεδόν πάντα, κοινές θέσεις. Το τραπεζικο-οικονομικό προσκινητικό και παρασκηνακό δίκτυο της Γερμανίας παρείχε διευκολύνσεις στην Κροατία και στις άλλες φίλια προσκείμενες γιουγκοσλαβικές χώρες. Δημιούργησε δε τις υποδομές για να δεχθεί ένα μεγάλο αριθμό προσφύγων. Για όλες αυτές τις ενέργειες της γερμανικής κυβέρνησης ο ποντίφικας ευχαρίστησε δημόσια τον πρόεδρο της χώρας, Richard Von Weizsacker, όταν ο τελευταίος επισκέφθηκε την Αγία Έδρα³³.

2. Ο ρόλος του Ποντίφικα Ιωάννη Παύλου του Β΄.

Μια νέα εποχή για το Βατικανό σηματοδότησε η εκλογή του αρχιεπισκόπου Κρακοβίας κ. Wojtyła στο θρόνο του Αγίου Πέτρου. Προσωπικότητα ισχυρή στιγματίσει με τη δράση της την πορεία της δυτικής χριστιανοσύνης, συγκεντρώνοντας στο πρόσωπό του

29 *L' Osservatore Romano*, Ιανουάριος 1995, σελ. 11.

30 *Glas Koncila*, 27 Οκτωβρίου 1991, σελ. 1 και 5.

31 *Glas Koncila*, Sveta Stolica cijeni napore Europske Zajednice u rješavanju «jugoslovenske krize», 11 Αυγούστου 1991, σελ. 1.

32 Βλ. τη μελέτη του Τ. Τέλλογλου, *Η γερμανική πολιτική στο Γιουγκοσλαβικό χώρο (1990-1995). Χρόνια καλών προθέσεων*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 1996.

33 Βλ. *L' Osservatore Romano*, 4 Μαρτίου 1994, σελ. 4.

ακραίες κριτικές³⁴. Οι αντιλήψεις του για ένα σύγχρονο κράτος το οποίο θα χαρακτηρίζεται όχι μόνο από θρησκευτική αλλά κυρίως από οικονομική και πολιτική δύναμη, δημιούργησαν ένα είδος αυτοκρατορικού συστήματος άσκησης της θρησκευτικής εξουσίας. Η διασύνδεσή του με τα ισχυρά διεθνή κέντρα εξουσίας, επιβεβαιώνει την έννοια του καίσαροπαπισμού³⁵ στη Δυτική εκκλησία.

Η Βατικάνεια διπλωματία εστίασε το ενδιαφέρον της στη δημιουργία ενός συγκεκριμένου προφίλ για τον ίδιο τον Ποντίφικα, προκειμένου να διαμορφώσει ένα γενικότερο κλίμα ήπιων αντιπολεμικών θέσεων στο ευρωπαϊκό και διεθνές διπλωματικό πεδίο. Πολύ συχνά, δια του προσώπου του ποντίφικα, επιχειρήθηκε να προβληθεί το φαινόμενο μιας θρησκευτικής παγκοσμιοποίησης. Ο πάπας παρουσιάζεται ως ο προστάτης των απανταχού κατατρεγμένων³⁶. Τούτο δεν είναι έξω από τα γενικότερα ενδιαφέροντα της Αγίας Έδρας, αφού πάγια επιδίωξή της αποτελεί η ένωση των χριστιανών υπό την καθοδήγηση του πάπα Ρώμης. Εν προκειμένω, κεντρικός στόχος της άσκησης της πολιτικής της ήταν η προστασία του ρωμαιοκαθολικού κλήρου και λαού – νόμιμο και κατοχυρωμένο δικαίωμά της – όπως και η διασφάλιση των συμφερόντων του Βατικανού, δίχως όμως να λαμβάνεται ισότιμα υπόψη το ηθικό, ανθρωπιστικό, φιλειρηνικό, υπερεθνικό τίμημα του ευαγγελικού μηνύματος έναντι όλων των πολιτών της Γιουγκοσλαβίας. Τούτο φαίνεται και από το έντονο και συνεχές ενδιαφέρον που εξέφραζε ο πάπας προς τους προέδρους των δύο ρωμαιοκαθολικών χωρών, της Κροατίας και της Σλοβενίας, τους F. Tudman και M. Kučan, λέγοντας τα εξής: «Οι πληροφορίες που φτάνουν για τις νέες βιαιότητες και τους θανάτους στη Δημοκρατία σας³⁷ ανησυχούν την Αγία Έδρα, που εκφράζει την αλληλεγγύη της προς το χριστεπώνυμο πλήρωμα των επαρχιών αυτών, υψώνοντας τη φωνή της, ώστε να ενθαρρυνθούν οι προϋποθέσεις εκείνες που θα οδηγούσαν στον διάλογο τις εθνικές ομάδες...ευελπιστώντας στη γρήγορη αποκατάσταση της ειρήνης³⁸».

Μία προσεχτικότερη ανάγνωση των επιστολών του ποντίφικα μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αυτές προσαρμόζουν το περιεχόμενό τους σε σχέση με τους εκάστοτε παραλήπτες³⁹ και πάντα σε σχέση με τις πολιτικο-στρατιωτικές συγκυρίες. Έτσι, οι προσευχές που απηύθυνε στον Κύριο αφορούσαν πρωτίστως τον πιστό κροατικό λαό και

34 Κάποιοι τον ονόμασαν ο «τελευταίος δικτάτορας», άλλοι θεώρησαν ότι το Βατικανό αποτελεί το «σκατάδιό του αιώνα μας», ενώ άλλοι τον ανακήρυξαν ως «άνθρωπο της χρονιάς» ή τον ιεροψάλαχο εκείνο που εισήγαγε νέα ήθη στην εκκλησία, της έδωσε «νέο image, έγινε ένας βατικάνειος Superstar». Βλ. Lader Lawrence, *Politics, Power and the Church*. New York 1987, σσ. 142-143. Επίσης βλ. γενικά Buttiglione Rocco, *Karol Wojtyla, The Thought of the Man Who became Pope John Paul II*. Grand Rapid-Cambridge, 1995, σσ. 177-231. Αλλά και την έρευνα του περιοδικού: *Θεός και Θρησκεία*, (God and Religion), τ. 11(2000). Επίσης πρβλ. Avro Manhattan, *Το ολοκαύτωμα του Βατικανού*, Θεσσαλονίκη (1992), όπου και το παρασκήνιο του ίδιου του πάπα Ιωάννη Παύλου του Β΄, γύρω από το Ουστασικό κράτος.

35 Βλ. S. Avramov, *Opus dei*, όπ. π., σσ. 56-57, όπου παρατίθενται και άλλες απόψεις γύρω από τη δράση και παρουσία του πάπα στον κόσμο και στα Βαλκάνια ιδιαίτερα, σσ. 53-68.

36 Βλ. V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 18. Πρβλ και την επιστολή του πάπα στον πατριάρχη Παύλο στις 10 Οκτωβρίου 1991 στο *Glas Koncila*, 3 Νοεμβρίου 1991, σελ. 3, επίσης στο *L' Osservatore Romano*, 10 Δεκεμβρίου 1993, σελ. 4, όπου και χαρακτηρισμοί για τον «αδελφοκτόνο» πόλεμο.

37 Εστάλησαν πανομοιότυπες επιστολές και στην Κροατία και στη Σλοβενία.

38 *L' Osservatore Romano*, 2 Ιουλίου 1991, σελ. 1.

39 Πρβλ. και το άρθρο μας, Αθαν. Αθανασιάδη, Οι θρησκευτικές επιρροές στη διαμόρφωση του κλίματος ειρήνης και αντιπαλότητας στην ένοπλη αναμέτρηση του εμφυλίου της Γιουγκοσλαβίας 1990-1995, *Crkvene Studije*, 2(2005), σσ. 263-283.

ελάχιστα τους υπόλοιπους εμπλεκόμενους και συμπάσχοντες λαούς⁴⁰. Όταν οι παραλήπτες των επιστολών ήταν μέλη του κροατικού ποιμνίου διαπιστώνεται μία «περίσσεια» ευλογίας, καλοσύνης, κατανόησης και αγάπης. Αντίθετα όταν πρόκειται για την προάσπιση δικαιών αλλοδόξων πληθυσμών, παρατηρείται μία υστέρηση στην παροχή ή στην προβολή των σχετικών αιτημάτων. Οι αξιώσεις του ρωμαιοκαθολικού ποιμνίου γίνονται αμέσως αποδεκτές και ελάχιστα λογοκρινόμενες⁴¹ εκ μέρους της Αγίας Έδρας. Η αδικία χρωματιζόταν θρησκευτικά. Για το λόγο αυτό δεν προκάλεσε εντύπωση πώς ένας τόσο φιλειρηνιστής ηγέτης δε σχολίασε, γράφοντας έστω μια «αράδα παρηγορίας», για την εθνική έκκαθάριση στην Ανατολική Σλαβονία, όταν βοούσαν ακόμα και τα δυτικά μέσα ενημέρωσης για την αγριότητα του κροατικού στρατού ή δεν ανέλαβε καμία πρωτοβουλία για να αποτρέψει τις εθνικές εκκαθαρίσεις στους σερβικούς πληθυσμιακούς θύλακους στην κροατική επικράτεια. Υπήρξε δε σχετική έκκληση – δυστυχώς αναπάντητη – της Σερβικής Ιεράς Συνόδου προς τον πάπα, ώστε να υψώσουν από κοινού φωνή διαμαρτυρίας στις εθνικές εκκαθαρίσεις της Ανατολικής Σλαβονίας⁴².

Ο ρωμαιοκαθολικός τύπος «Il Messaggero» ξεκίνησε εκστρατεία υπό τον τίτλο: «Ενωμένοι προσφέρουμε χείρα βοήθειας σε εκείνους που υποφέρουν». Πρόθεσή του ήταν να συγκεντρώσει υλική βοήθεια στα χειμαζόμενα τα παιδιά των εμπολέμων περιοχών της Κροατίας και της Βοσνίας. Οι ενέργειες αυτές που διηύθυνε ο καρδινάλιος Roger Etchegaray απευθύνονταν στο φιλόanthρωπο αίσθημα των πιστών και έβρισκαν πραγματικά βαθιά απήχηση σε όλο τον δυτικό χριστιανικό κόσμο⁴³. Η επίσημη αυτή θέση επιμελώς προωθημένη σε σημαντικές θέσεις του εκκλησιαστικού ρωμαιοκαθολικού τύπου της Ιταλίας και της Κροατίας καλλιέργησε μια εικόνα φιλειρηνικής, φιλόanthρωπης, οικουμενικής και κυρίως αντιπολεμικής εκκλησιαστικής αρχής⁴⁴. Τα δημοσιεύματα δε αυτά αντιπροσώπευαν όχι μόνο τις απόψεις του ίδιου του ποντίφικα, αλλά και ανθρώπων που εξέφραζαν βαθιά τη σκέψη και πράξη του Βατικανού, υψηλόβαθμων αξιωματούχων του στενού του περιβάλλοντος⁴⁵.

Η διπλωματία της Αγίας Έδρας συχνά προσαρμοζόταν στις εκάστοτε διαμορφούμενες πολιτικο-στρατιωτικές εξελίξεις, στα μέτωπα των μαχών, σχηματίζοντας συνασπισμούς ή καλλιεργώντας αντιπαραθέσεις με βάση τους επιδιωκόμενους στόχους. Οι διπλωματικοί αυτοί ελιγμοί ξεπερνούσαν τους ηθικούς και ευαγγελικούς φραγμούς, τη

40 *L' Osservatore Romano*, 11 Απριλίου 1991, σελ. 5 και 22 Ιουλίου 1991, σελ. 1 και 2 Σεπτεμβρίου 1993, σελ. 5 αλλά και αλλού.

41 Βλ. *L' Osservatore Romano*, 18 Ιουνίου 1992, σελ. 5, επίσης *L' Osservatore Romano*, 25 Ιουνίου 1992, σελ. 5. Πρβλ ακόμα και τη Χριστουγεννιάτικη ομιλία του από τη βασιλική του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη όπου πλέκει και πάλι το εγκώμιο στον κροατικό λαό, στο *L' Osservatore Romano*, 27/28 Δεκεμβρίου 1991, σελ. 5.

42 Βλ. *Glasnik*, αρ. 3/1995, σελ. 179.

43 Βλ. V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 11.

44 Εντοπίσαμε κατά τα έτη 1991 έως 1995, συνολικά 274 δημοσιεύματα και αναφορές του ίδιου του πάπα σε θέματα που αφορούσαν στην εθνοθρησκευτική διένεξη στη Γιουγκοσλαβία. Τα κείμενα αυτά, δημοσιεύθηκαν στον επίσημο ρωμαιοκαθολικό τύπο *L' Osservatore Romano* (Ρώμη) και *Glas Koncila* (Zagreb) όργανο της Ιεράς Συνόδου της Αρχιεπισκοπής του Ζάγκρεμπ, των αντίστοιχων ετών. Πολύ φοβούμαστε, ωστόσο, πως οι επίσημες αυτές δημοσιεύσεις, τόσο των ρωμαιοκαθολικών όσο και των ορθόδοξων εντύπων δεν απηχούσαν πάντα και απόλυτα όσα συνέβαιναν στα πεδία των μαχών και στα παρασκήνια των διπλωματικών και διεκκλησιαστικών διεργασιών σε ευρωπαϊκό και Γιουγκοσλαβικό επίπεδο.

45 Πρβλ του Card. Angelo Sodano, *L' Osservatore Romano*, 10 Απριλίου 1992, σελ. 1, σχετικά με το ποιμνίο της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης *L' Osservatore Romano*, 31 Μαΐου 1992 σελ. 1 και *L' Osservatore Romano*, 29 Μαΐου 1992 σελ. 1, του καρδινάλιου Roger Etchegaray, προέδρου της παπικής επιτροπής «Cor Unum».

χριστιανική αδελφότητα και εξυπηρετούσαν επιβεβλημένες πολιτικές επιδιώξεις. Στην χρονική συγκυρία κατά την οποία απαιτούνταν πολιτική σύμπραξη της κροατικής με τη βοσνιο-μουσουλμανική πλευρά επιχειρήθηκε από το Βατικανό μία θρησκευτική προσέγγιση. Έτσι σε επίσκεψή του στο Sarajevo το 1994 ο αρχηγός της Δυτικής εκκλησίας αναγκάστηκε τους μουσουλμάνους «αδελφούς» με έναν πρωτοφανή τρόπο: «...μου είναι ιδιαίτερας ευχάριστη το ότι βρίσκομαι ανάμεσά σας, όταν μάλιστα φαίνεται να χάνεται η ελπίδα και να βυθίζονται οι λαοί στη σκοτεινή απελπισία, στη βία και στο μίσος. Οι πιστοί και οι θρησκείες έχουν καθήκον να προσεύχονται στον Παντοδύναμο Θεό να φωτίσει τις ψυχές και τις συνειδήσεις τους... το Ισλάμ και ο Χριστιανισμός πρέπει να αναδείξουν την ειρήνη και την δικαιοσύνη για όλα τα θύματα της σύγκρουσης... είναι καθήκον μας να βοηθήσουμε τους ανθρώπους όλους, στο μέτρο μάλιστα που χριστιανοί και μουσουλμάνοι μαζί υποστηρίζουν τις αξίες της ζωής, όταν με πνεύμα ενότητας και διαλόγου συνιστούν την οικογένεια του θεού στη γη... με αυτό το πνεύμα της αμοιβαιότητας και της αδελφότητας να συνεισφέρουμε στην αποκατάσταση της ειρήνης και της ομοιότητας μεταξύ των ανθρώπων...»⁴⁶. Η εν γένει στάση των ρωμαιοκαθολικών έναντι των μουσουλμάνων υπήρξε «κατά κοινή ομολογία» αμφιλεγόμενη και καθορίστηκε, στις περισσότερες φάσεις του πολέμου, από τις πολιτικές κροατο-μουσουλμανικές προσεγγίσεις.

Στη διαμόρφωση θετικής εικόνας για το Βατικανό, στους χειρισμούς του για το «γιουγκοσλαβικό», σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η ρωμαιοκαθολική πανεπιστημιακή κοινότητα συνεπικουρούμενη από τα βατικανικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η στάση της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας αποτυπώνεται στο συνέδριο της «Βατικανικής Επιστημονικής Συνάντησης», που διοργανώθηκε στη Ρώμη στις 4-5 Ιανουαρίου 1994 με θέμα : «Ειρήνη στα Βαλκάνια». Στο συνέδριο αυτό προήδρευσε ο ίδιος ο πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β' και διοργανώθηκε από δύο μεγάλα ρωμαιοκαθολικά ιδρύματα: το «Justitia et Pax» και το «Cor Unum». Το ενδιαφέρον του θέματος ήταν τόσο μεγάλο, που συμμετείχε πληθώρα εμπειρογνομώνων, υψηλών αξιωματούχων του Βατικανού, πολλών καρδινάλιων, αρχιεπισκόπων και ειδικών επιστημόνων από όλο το ρωμαιοκαθολικό κόσμο. Τα συμπεράσματα του συνεδρίου, συνοψιζόμενα σε δέκα θέσεις, περιελάμβαναν έκκληση για ειρήνη στα Βαλκάνια, τονίζοντας πως η ειρήνη είναι δυνατή ανάμεσα στους λαούς μόνον όταν οι ίδιοι τους το επιθυμούν⁴⁷. Εν τούτοις, άμεσες δράσεις για κατάπαυση του πυρός ή ουσιαστικές αποφάσεις για την καταστολή της βίας και την επιβολή της ειρήνης δεν ελήφθησαν. Αντίστοιχη συμμετοχή υπήρξε και κατά τις εργασίες του Διεθνούς Συμποσίου μεταξύ των τοπικών εκκλησιών, όπου ο πάπας άψωψε τη φωνή του για να βρεθεί επιτέλους λύση ειρήνης στην πολύπαθη Κροατία, που υποφέρει πιο πολύ από όλα τα Γιουγκοσλαβικά κράτη(!)⁴⁸.

Κρίνουμε αναγκαίο στο σημείο αυτό να αναφέρουμε πως πολλές από τις δραστηριότητες της Βατικανίας διπλωματίας συνάντησαν και προβλήματα που δεν έχουν δει το φως της δημοσιότητας. Αντιρρήσεις για την με τόσο σθένος υπεράσπιση της Δυτικής εκκλησίας των Κροατικών αξιώσεων διατυπώθηκαν και από κύκλους εντός του Βατικανού. Προτάθηκαν ηπιότερες πολιτικές στην άσκηση της διπλωματίας του. Πρωτάνευσαν, τελικά, οι «δυνάμεις που υπεράσπιζαν τα έννομα δίκαια του κροατικού λαού», κατορθώνοντας, όπως είδαμε, να συμβάλουν καιρία στην επίτευξη των στόχων τους⁴⁹.

46 *L' Osservatore Romano*, 10 Σεπτεμβρίου 1994, σελ. 5.

47 *L' Osservatore Romano*, 9 και 12 Ιανουαρίου 1994, σελ. 5, όπου και σχόλια για το συνέδριο.

48 *L' Osservatore Romano*, 24 Νοεμβρίου 1991, σελ. 6.

49 Βλ. V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 19.

Εκτιμήσεις

Μια εξονυχιστική ανάγνωση της βατικάνειας επιστολογραφίας μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως ο αρχικός στόχος της πολιτικής του Βατικανού ήταν διπλός:

α) σε πολιτικό επίπεδο, επεδίωξε να αναγνωρισθούν τα κράτη που είχαν διεκδικήσει το δικαίωμα στην ανεξαρτησία και στην εθνική κυριαρχία, (αρχικά η Κροατία και η Σλοβενία και αργότερα οι υπόλοιπες Δημοκρατίες) και

β) σε στρατιωτικό επίπεδο στόχευσε στην άμεση κατάπαυση του πυρός, ως απόρροια της πρώτης επιδίωξης. Ο πολιτικός σχεδιασμός ήταν σαφής: εάν αναγνωριζόταν ως ανεξάρτητο κράτος η Κροατία, θα συγκέντρωνε το ενδιαφέρον και τη δράση των Διεθνών Οργανισμών για την ειρήνη και την ασφάλεια, με άμεσο αποτέλεσμα την αποκατάσταση της νομιμότητας και την υποχρεωτική συμμόρφωση των αντιφρονούντων προς τους διεθνείς κανόνες δικαίου. Η διεθνοποίηση του προβλήματος – θεμελιωμένη πλέον στο διεθνές ισχύον νομικό καθεστώς – όχι μόνο θα ενδυνάμωνε το αίτημα της Κροατίας στη διεθνή κοινότητα, αλλά θα προκαλούσε και το περί δικαίου αίσθημα της κοινής γνώμης στην υπεράσπισή του. Με τον τρόπο αυτό, θα μεταφερόταν το ζήτημα ουσιαστικά σε άλλο πολιτικό πεδίο δράσης όπου μάλιστα η δυτική διπλωματία θα βρισκόταν σε πλεονεκτικότερη θέση, λόγω της μεγαλύτερης πρόσβασής της στα διεθνή κέντρα αποφάσεων⁵⁰.

Στόχος δηλαδή της βατικάνειας διπλωματίας και πολιτικής ήταν να αναγάγει τις αντιπαραθέσεις αυτές σε ευρωπαϊκό διπλωματικό επίπεδο, όχι ως εσωτερικό πρόβλημα, αλλά ως πρόβλημα της διεθνούς κοινότητας. Πρόβλημα το οποίο αποκτούσε αποκλειστικά πολιτικό χαρακτήρα, ενώ απαλλασσόταν από το βάρος της θρησκευτικής του διάστασης⁵¹. Επιδίωξη των κέντρων αυτών ήταν να πετύχουν να μην εξετασθεί το πρόβλημα ως ένα ενδογιουγκοσλαβικό ή ακόμα ως ένα διαθρησκευτικό πρόβλημα, αλλά ως πρόβλημα συνολικά της Ευρώπης. Για το λόγο αυτό ο ποντίφικας, έχοντας εκ των προτέρων ισχυρή θέση στους διεθνείς πολιτικούς σχηματισμούς, τους κάλυπτε να μεσολαβήσουν, αρχικά διαδραματίζοντας ρόλο διαιτητή και στη συνέχεια «επιβάλλοντες» τους διεθνείς κανόνες δικαίου στους λαούς της Γιουγκοσλαβίας ως δίκαια κάθε δημοκρατικού λαού⁵².

Αναλύοντας προσεκτικά τη στάση της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας στην σερβοκροατική κρίση, από τα πρώτα της βήματα μέχρι το τέλος, θα καταλήγαμε στο συμπέρασμα ότι αυτή χαρακτηρίζεται από τάσεις αμφίρροπες μεταξύ τους. Αφ' ενός διαμόρφωσε ένα «πολιτικο-θρησκευτικό περιβάλλον» ευάλωτο στο θρησκευτικό εθνικισμό

50 Πρβλ. στο σημείο αυτό και τις απόψεις του ρωμαιοκαθολικού, Navaro Valis, στο *Glas Koncila*, αρ. 52, 1991. Ο S. Huntington, αναφέρει πως «το Βατικανό αναγνώρισε αυτές τις χώρες πριν από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ως αποτελέσματα της ισχυρής υποστήριξής του σε δύο καθολικές χώρες». S. Huntington, *Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο αναρχισμός της παγκόσμιας τάξης*, εκδ. Teizobooks, Αθήνα 1999³, σελ. 57.

51 Άλλωστε έτσι εξηγείται, ως ένα βαθμό, και η εμμονή των ρωμαιοκαθολικών να αποκλείσουν τις θρησκευτικές διαστάσεις της διένεξης κι εκεί που ήταν βέβαιο ότι υπήρχαν.

52 Βλ. τα σχετικά κείμενα που επιβεβαιώνουν τις παραπάνω προσπάθειες του Βατικανού στο V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 13. Ο καρδινάλιος Kuharić καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης κατέβαλε συστηματικές προσπάθειες να διεθνοποιήσει το πρόβλημα που καλούνταν να αντιμετωπίσει η «κατατρεγμένη» Ρωμαιοκαθολική εκκλησία της Κροατίας, έχοντας σκοπό να προσεταιρισθεί ισχυρούς πολιτικούς κύκλους του εξωτερικού που θα υποστήριζαν τα αιτήματά του. Σε συνεργασία με μεγάλες και πολύκλωνες, σε Ευρώπη και Αμερική, ρωμαιοκαθολικές οργανώσεις (π.χ. *Opus Dei*) αναζήτησε προσβάσεις, δημιουργώντας το δικό του πολιτικοθρησκευτικό λόμπι, το οποίο έπαιξε σημαντικό ρόλο στην προώθηση των επιδιώξεών του. Βλ. S. Avramov, *Opus dei*, όπ. π., σελ. 159.

– ακόμα και ταύτισης επισήμων μελών της Ιεράς Συνόδου της Αρχιεπισκοπής του Ζάγκρεμπ με τον σκληρό πυρήνα του κροατικού εθνικισμού – αφ' ετέρου εντοπίστηκαν περιπτώσεις ιεραρχών οι οποίοι επέδειξαν μεγάλο ηθικό σθένος και υψηλό ανθρωπισμό αντιτιθέμενοι στην αδικία, στη μεροληψία και στη μισαλλοδοξία των καιρών. Η δράση της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας της Κροατίας ξεπέρασε μέσα από την εθνική αυτή σύγκρουση τα στενά όρια των επιδιώξεων μιας τοπικής εκκλησίας ή ενός εθνικού κράτους, και ξεδίπλωσε τις πολιτικοθρησκευτικές της αξιώσεις. Και οι δύο παραπάνω περιγραφόμενες τάσεις αποτελούν κομμάτια της ίδιας ενότητας, της ίδιας πολιτικής. Αναμφίβολα, οι τάσεις αυτές με τις ενδιάμεσές τους μορφές δεν επηρέαζαν στον ίδιο βαθμό πάντα την κοινή γνώμη. Εν τούτοις, η επίσημη θέση της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, όσο κι αν αυτή χαρακτηριζόταν από διγλωσσία ή προσαρμοζόταν στην ιδιότητα του εκάστοτε παραλήπτη των μηνυμάτων της, οφείλουμε να επιστημονούμε πως δεν έχανε τον φιλειρηνικό της «φαινότυπο» και χαρακτήρα. Η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία συμμετείχε στις συναντήσεις μεταξύ των θρησκευτικών ηγετών με κραυγαλέα αντιπολεμικά μηνύματα. Στο παρασκήνιο, όμως, ταύτιστηκε – κάποτε και αποκάλυπτα – με την εθνικιστική πολιτική ηγεσία της Κροατίας και διολίσθησε, ως θύμα της πολιτικής αλλά και των ιδικών της κεκαλυμμένων επιδιώξεων, σε ατραπούς που δεν συμβαδίζουν μ' ένα πραγματικά χριστιανικό, εκκλησιαστικό ήθος⁵³.

Η πολιτική και θρησκευτική σημασία του παράγοντα που επηρέασε ουσιαστικά, τα γεγονότα από την πλευρά της ρωμαιοκαθολικής διπλωματίας δεν είναι ωστόσο ακόμα προσιτή στο ευρύ κοινό. Και αυτό οφείλεται σε δύο κατά βάση λόγους: πρώτον, στο ότι τα αρχεία του Βατικανού θα είναι για δεκαετίες ακόμα ερμητικά κλειστά και επομένως θα περιμένουμε τα αποτελέσματα των ερευνών των επιστημόνων που θα τα προσεγγίσουν και θα τα αναλύσουν ετεροχρονισμένα, και δεύτερον – ίσως και σημαντικότερο όλων – το ότι μετέρχεται η διπλωματία αυτή και μεθόδων που πραγματώνονται στη σκοτεινή και αδιόρατη «δια γυμνού οφθαλμού» πλευρά της πολιτικής ζωής. Μεθόδων που δεν συνάδουν απαραίτητα με τη χριστιανική διδασκαλία και ηθική. Το γεγονός της αντικειμενικής αυτής δυσκολίας κατά την οποία δεν δύνανται να κριθούν υπό το πρίσμα της επιστήμης και της ιστορικής έρευνας το σύνολο των εμφανών ή συγκαλυμμένων πολιτικών μεθοδεύσεων που οδήγησαν στην κρίση, λειτουργεί ως άλλοθι στη σκέψη δυτικών επιστημόνων, όταν λένουν: «η μη αποδεδειγμένη δράση της Βατικάνειας διπλωματίας δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στην έρευνα ούτε ακόμα και ως υπόθεση εργασίας»⁵⁴.

Είναι βέβαιο, πως ο γηραιός προκαθήμενος της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας με τις αλληπάλληλες ποιμαντικές επισκέψεις και πολιτικές επαφές του στόχο είχε να αναδειχθεί σε απόλυτο κυρίαρχο, πολιτικά και θρησκευτικά, στα νέα κράτη που δημιουργούνταν στην καρδιά της Ευρώπης, ως ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης. Ήταν επόμενο, μετά την καθολική αναγνώριση της εθνικής ανεξαρτησίας του κροατικού κράτους, να προβάλλει περισσότερο φιλειρηνικός και ενωτικός, διασφαλίζοντας τα κεκτημένα. Θα συμπληρώναμε πως η περίοδος κατά την οποία ασκήθηκαν ισχυρές πολιτικές πιέσεις και έντονες διαμεσολαβητικές προσπάθειες ήταν οι προγενέστερες των ετών 1990-1995. Εκ του ασφαλούς, λοιπόν, προεβλήθη ως ο φιλειρηνικότερος πάπας στις ρωμαιοκαθολικές χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στα διεθνή ειδησεογραφικά και τηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης. Βεβαίως, η στάση αυτή του πάπα θα πρέπει να συνεκτιμηθεί και με τη γενικότερη στάση της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας της Κροατίας και μετά το πέρας των εχθροπραξιών, όταν η ίδια επώασε ή παθητικά αποδέχθηκε εθνοθρησκευτικούς

53 Πρβλ. τα σχόλια στο Athan. Athanasidi, *Η θρησκευτική διάσταση των εθνικών αντιπαραθέσεων*, όπ. π., σσ. 232-240.

54 V. Blažević, *Služenje miru*, όπ. π., σελ. 20.

εθνικισμούς. Εκείνο όμως που τίθεται ως ερώτημα είναι τι έπραξε ως αρχηγός εκκλησίας για την εκτόνωση της κρίσης, πέραν των φιλειρηνικών και αντιπολεμικών τοποθετήσεων;⁵⁵ Πόσο συνέβαλε στην αποφυγή της γενοκτονίας αμφοτέρων των λαών; Όπως επίσης με ποιόν τρόπο διαμαρτυρήθηκε για τον άδικο χαμό Σέρβων και άλλων αλλοθρήσκων αμάχων ο κατοπινός αρχιεπίσκοπος Ιωσήφ Βοζανιό; Ή ακόμα, πώς ενήργησαν οι Ρωμαιοκαθολικοί ιεράρχες, ώστε να επιστρέψουν οι ορθόδοξοι πληθυσμοί στις εστίες τους και να αποκατασταθεί, τουλάχιστον εν μέρει, η τραγωδία;⁵⁶ Η συμφιλίωση των ετερογενών θρησκευτικών κοινοτήτων σημαίνει, κατ' αρχήν, ειρηνική συμβίωση. Ενδέχεται όμως, να σημαίνει μια σιωπηλή και διακριτική περιθωριοποίηση των θρησκευτικών μειονοτήτων της χώρας (βλ. ορθόδοξη κοινότητα) που συμβιβάζονται, εκούσες-άκουσες, με τον εξουσιαστικού χαρακτήρα της κρατούσας θρησκείας (βλ. ρωμαιοκαθολική κοινότητα), και που μπορεί να τις οδηγεί στη σταδιακή συρρίκνωσή τους.

Ο ερευνητής, συλλέγοντας τα εκατοντάδες αυτά δημοσιεύματα, χωρίς να λάβει υπόψη του τις πολιτικές αλλά και «άλλες παραμέτρους» που σχετίζονται με την ευρύτερη διαμόρφωση του θρησκευτικού παράγοντα στο χώρο των Βαλκανίων, κινδυνεύει να καταλήξει στο επισφαλές και βεβιασμένο συμπέρασμα πως η ηγεσία του Βατικανού και ο πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β' επεδίωξαν την καθολική ειρήνη στην περιοχή. Το βεβαρημένο ιστορικό παρελθόν, οι σχέσεις της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας με την περιοχή – παλαιότερες και νεότερες – και οι επιδιώξεις των συμφερόντων της, μας αποτρέπουν από την υιοθέτηση μιας τέτοιας πλασματικής εκδοχής. Επιβεβαιώνεται και στην περίπτωση μας η επανενεργοποίηση της πάγιας θρησκευτικο-πολιτικής τακτικής των συμφερόντων που σταθερά προωθούσε το Βατικανό, ανεξάρτητα από το πρόσωπο του προκαθημένου του, στον ευρύτερο αυτό γεωγραφικό χώρο από τη σύστασή του μέχρι τις μέρες μας.⁵⁷

Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να σημειώσουμε πως πολλές φορές από τους ίδιους τους ενόχους – του πολιτικού καθεστώτος συνήθως – επιρρίπτονταν ενοχές και ευθύνες στις θρησκείες και στους ιεράρχες, ως ένα άλλοθι για τα δικά τους ατοπήματα, τις δικές τους αποτρόπαιες πράξεις. Αναμφίβολα, στις περιπτώσεις αυτές οι θρησκείες είναι τα εξιλαστήρια θύματα των πολέμων.

55 Έτσι, οι ακραίες απόψεις που εκφράστηκαν εκ μέρους του πάπα, ιδιαίτερα την περίοδο του πολέμου στη Βοσνία, όταν ζήτησε ανοιχτά το βομβαρδισμό των Σέρβων της Βοσνίας, δηλώνοντας: «μερικές φορές είναι απαραίτητο να αντιμετωπίσουμε τον πόλεμο με πόλεμο», δεν συμβάδισαν με τα μέτρα αποκλιμάκωσης της κρίσης που προωθούσαν οι διεθνείς ειρηνευτικοί οργανισμοί. Βλ. Vladimir Dimitrijević, *Papa u Srbiji, da ili ne?*, εκδ. Lio, Gorji Milanovac 2000, σελ. 7.

56 Παρόμοια ερωτήματα, ασφαλώς, απευθύνει ο ιστορικός και στην πλευρά της Ορθόδοξης κοινότητας. Ενδεχομένως, τούτο να αποτελέσει μελλοντική μας ερευνητική απόπειρα.

57 Το βέβαιο είναι πως η ειρήνη δεν μπορεί να επικρατήσει με ρητορικά σχήματα, φιλειρηνιστικές διαδηλώσεις και επιδόσεις ψηφισμάτων. Η ειρήνη επιτυγχάνεται, σε πολιτικο-διπλωματικό επίπεδο, όταν με δυναμικό και κυρίως αυθεντικό τρόπο οι θρησκευτικές ηγεσίες επηρεάζουν τα πολιτικά κέντρα των αποφάσεων. Άλλωστε και ο πλέον πολεμοχαρής, μπορεί να παρουσιάζεται ως αδιαμφισβήτητος φιλειρηνικός. Το πεδίο που εμείς καλούμαστε να εξετάσουμε είναι, κατά πόσον οι νουθεσίες του πάπα, τα καλέσματα και οι πράξεις του συνέβαλαν στην αποκλιμάκωση της σύρραξης και στην εμπέδωση της ειρήνης.

THE VATICAN DIPLOMACY IN THE BALKAN PENINSULA. THE HOLY CHAIR IN THE COMPLEX OF THE SERBIAN-CROATIAN RELATIONS IN THE 1990's

Vatican foreign affairs which are based on international roles of diplomacy have been introduced very early in the case of Yugoslavia in order to establish the political requirements of the best possible development of its own geostrategical advantages. However, it's a matter of fact that Vatican actions in Croatia, influenced – as being described in the relevant bibliography – the critical people by giving him the impression that its highest religious leader acted, on the one hand in favour of the achievement of its national aims and, on the other hand, in favour of the fulfilment of its religious duties that come from a such a high position.

Undoubtedly the Croatian mother has successfully been presented as one of the major problems of the international catholic community in an effective way.

The Catholic Church of Croatia has, through this national conflict overcome the narrow limits of the aspiration of a local church and has revealed its political and religious aspirations.

The expansion of its zone of influence has always been a permanent aim of Vatican diplomacy in the two by nature Catholic countries, at least: Croatia and Slovenia.

For this purpose the Vatican mobilized all its political power and by spreading a net of influence in all the European and international centres of "Decision-taking" it fulfilled its geostrategical plans.